

Concertgebouw Amsterdam, Kleine Zaal
zaterdag 4 juni 1983, 20.15 uur

Matthijs Vermeulen

kamermuziek

Holland Festival Nederlands Impresariaat
Donemus Amsterdam

Programma

Eerste Cellosonate

assez lent

assez vite

Les filles du roi d'Espagne

Uitreiking eerste album

Pauze

Strijkkwartet

snel

langzaam

snel

Uitvoerenden

Rachel Ann Morgan - mezzosopraan

Maarten Bon - piano

Anner Bijlsma - cello

Het Schönbergkwartet

Janneke van der Meer - viool

Wim de Jong - viool

Henk Guitart - altviool

Hans Woudenberg - cello

Eerste Cellosonate (1918)

Qua mentaliteit vertoont deze eerste cellosonate de nodige verwantschap met "La Veille", dat één jaar eerder werd voltooid. Verwonderlijk is dit niet, gezien het tijdsbeeld, dat door de eerste wereldoorlog werd beheerst.

De twee delen waaruit het werk is opgebouwd - "assez lent" en "assez vite" - zijn ten nauwste op elkaar betrokken. Anders geformuleerd: in deel 1 wordt in feite het materiaal ten tonele gevoerd, dat in het daarop volgende deel verder wordt gevarieerd en bewerkt.

In "assez lent" domineert aanvankelijk een elegisch karakter, uitgedrukt in een trage en wiegende beweging in de piano, waartegen de klagende cellomelodie zich profileert. Bij momenten is er sprake van sterk psalmodiërende accoordfiguren (denk aan "La Veille"). Tijdens de tweede gedachte verkrijgen de onderhuidse spanningen meer reliëf. De textuur lijkt een belangrijke verdichting te ondergaan, totdat de beginfase weer terugkeert, waarmee de driedelige structuur van dit gedeelte afdoende is gekenschetst.

"Assez vite" zet in met forse accoorden. In tegenstelling tot de gelatenheid van het openingsdeel getuigt de muziek hier aanvankelijk van een intense bevlogenheid, zoals we die later nog in tal van de symfonieën zullen tegenkomen.

Een opmerkelijk detail betreft het optreden van een mars-episode, die bijna letterlijk lijkt te stammen uit "La Veille". Gaandeweg echter verbleekt de glans en wint de elegische grondstemming van het eerste deel meer en meer terrein. Uiteindelijk mondt het geheel uit in de aanvangsgedachte. Op de toon e in de piano sterft de cello weg. Aldus eindigt een compositie, die zowel inzake de omgang met het materiaal alsook wat betreft de verwantschap tussen de twee delen onderling een grote mate van geslotenheid verraadt, benevens een overzichtelijkheid van structuur. Belangrijker is evenwel nog de vermelding van de omstandigheid, dat het opus weliswaar veel aan het Franse idioom verplicht is, maar niettemin aan geen enkel bekend voorbeeld doet herinneren. Vermeulen heeft van meet af aan een onvervreemdbaar eigen taal gesproken.

Maarten Brandt

Les filles du roi d'Espagne (1917)

Het eerste werk van Vermeulen is de Eerste Symfonie, begonnen in 1912, voltooid in 1914. In 1917 volgen vier (anti-)oorlogsliederen: "On ne passe pas", "The Soldier", "Les filles du roi d'Espagne" en "La Veille".

"Les filles du roi d'Espagne" overtreft zowel qua lengte als qua inhoud de twee voorafgaande liederen. De vorm lijkt op een kinderliedje met een telkens herhaald refrein: de liefde is dood want de geliefden zijn ver weg op het slagveld....

Drie stijlelementen die niet vermengd worden vormen het muzikale materiaal:

1. een litanie-achtige zanglijn waaraan onverbrekkelijk de piano is verbonden als een soort parallel-organum;
2. een gegeven dat men als Vermeulens meest eigen en consequente stijl kan karakteriseren, zoals die bij voorbeeld in de Eerste Symfonie al valt te beluisteren - alleen lijkt het nu alsof de componist zichzelf citeert;
3. een tonaal 'herkenbaar' melodietype met accoordbegeleiding, dat verwant is aan de harmonische verfijningen van de Franse impressionisten. Het lied begint niet, het is al begonnen, alsof de deur geopend wordt naar een ruimte waarin zich al enige tijd een ritueel afspeelt. Deze indruk wordt aan het slot nog versterkt doordat dezelfde muziek als aan het begin gebruikt wordt; aan het eind breekt het stuk af, er is geen echte afsluiting.

Instrumentale voor-, tussen- of naspelen ontbreken; de piano is een onverbreeklijke eenheid met de zangstem.

Otto Ketting

Les filles du roi d'Espagne (1917)

Chanson française

La terre et l'horizon.
Le ciel et trois pigeons.
La mer et les moutons.
La guerre et ses canons.
L'amour sommeille....

Derrière chez mon père, y a-z-un olivier doux, y a-z-un olivier doux. Les filles du roi d'Espagne sont endormies dessous.

Las!

J'aime celui qui m'aime, ô gai, gai, gai, j'ai le coeur tant gai. J'aime celui qui m'aime, ô gai, gai, gai, j'ai le coeur tant gai. J'entends le dieu d'Amour sonner sons, sons, mille sons. La terre et l'horizon. L'amour sommeille....

Les filles du roi d'Espagne sont endormies dessous, sont endormies dessous. La première dit: 'Mes soeurs', dit: 'mes soeurs, il est jour'.

Las!

J'aime celui qui m'aime, ô gai, gai, gai, j'ai le coeur tant gai. J'aime celui qui m'aime, ô gai, gai, gai, j'ai le coeur tant gai. J'entends le dieu d'Amour sonner sons, sons, mille sons. Le ciel et trois pigeons. L'amour s'éveille....

La première dit: 'Mes soeurs', dit 'mes soeurs, il est jour', dit: 'mes soeurs, il est jour'. La deuxième dit: 'Mes soeurs', dit: 'où sont mes amours?'

Las!

J'aime celui qui m'aime, ô gai, gai, gai, j'ai le coeur tant gai. J'aime celui qui m'aime, ô gai, gai, gai, j'ai le coeur tant gai. J'entends le dieu d'Amour sonner sons, sons, mille sons. La mer et les moutons. L'amour s'éveille....

La deuxième dit: 'Mes soeurs', dit: 'où sont mes amours?', dit: 'où sont mes amours?' La troisième, elle est morte, est morte dans ses amours.

Las!

J'aime celui qui m'aime, ô gai, gai, gai, j'ai le coeur tant gai. J'aime celui qui m'aime, ô gai, gai, gai, j'ai le coeur tant gai. J'entends le dieu d'Amour sonner sons, sons, mille sons. La guerre et ses canons. L'amour sommeille....

La terre et l'horizon.
Le ciel et trois pigeons.
La mer et les moutons.
La guerre et ses canons.
L'amour sommeille....

Las!

Paul Fort

**Uitreiking van de eerste grammofoonplaten in de serie
Het Complete oeuvre van Matthijs Vermeulen**

door Otto Ketting, voorzitter van de Matthijs Vermeulen-
Stichting, aan achtereenvolgens

mevrouw Th. Vermeulen-Diepenbrock

mr F.T. Procée - Prins Bernhard Fonds

mr. J.A. Brester - Ministerie van WVC

mevrouw M. Pouw - Stichting Amsterdams Fonds voor de Kunst

drs. R.J. de Neeve - NOS

de heer G. Feist - Radio Nederland Wereldomroep

pauze

Tijdens de pauze en na afloop van het concert is album I
in de foyer verkrijgbaar. Intekenaars op de serie die reeds
betaald hebben, kunnen album I in ontvangst nemen.

Er bestaat tevens gelegenheid alsnog op de serie in te tekenen.
De prijs van uw toegangsbewijs voor dit concert wordt dan
in mindering gebracht op de intekenprijs.

Strijkkwartet (1961)

Na de Vijfde Symfonie (1945) en de Zesde Symfonie (1958) wendt Vermeulen zich opnieuw tot de kamermuziek. Van een geplande liederencyclus komt alleen "Prélude des origines" in 1959 af.

Twee jaar later voltooit hij zijn enige strijkkwartet. Bij de eerste uitvoering - door het Amsterdams Strijkkwartet in 1963 - schrijft Vermeulen de volgende toelichting :

'Het werk heeft drie delen (snel - langzaam - snel), elk voorafgegaan door een korte inleiding, en gaat zonder onderbreking door. De snelle delen staan in 5/8 maat, het eerste met een ritme van 3+2, het laatste van 2+3. Het langzame deel staat in gewone maatsoorten.

Alle vier partijen zijn sterk geïndividualiseerd en in hoge graad solistisch. Zij uiten zich in melodische tekeningen die meestal de vorm hebben van een volledige frase, min of meer scherp geprofileerd, overeenkomstig de situatie, maar steeds met persoonlijke inzet van de speler.

Het muzikale discours wordt voortdurend hernieuwd zonder zijn onderwerp uit het oog te verliezen. Dit onderwerp, een psychisch gebeuren, laat zich niet met woorden beschrijven. Wel zijn aard, die hier eudemonisch is, goedgezind, actief, positief. En ook zijn bedoeling, die is de tijd op te schorten en de hoorder te verplaatsen in een passionerende, veilige tovertuin, dicht genoeg bij ieders innerlijke verlangens om ervaren te kunnen worden.

De materia prima van dit werk is dezelfde als die ik vroeger gebruikt heb: de gamma van twaalf achtereenvolgende kleine seconden. In schrift kan zij zonder enige voortekening genoteerd worden op een balk van zes lijnen, aanvangend onder de eerste en met onverschillig welke sleutel. Elke toon op zichzelf is volmaakt ongedetermineerd. Hij krijgt pas zin wanneer hij in verhouding gebracht wordt tot een of meer andere tonen, en aldus het begin legt van een coördinatensleutel in klank, dat zich volgens inherente regels voortbouwt. Men zou deze gamma pentatonisch kunnen noemen. Zowel haar melodische als harmonische mogelijkheden zijn oneindig talrijk.

De compositie ontstond in 1960/61. Zij is opgedragen aan het Amsterdams Strijkkwartet, uit erkentelijkheid voor de jonge geestdrift en de onvervaarde zekerheid, waarmee de spelers het werk tegemoetkwamen en het zich eigen maakten.'

met dank aan het Concertgebouw NV